

ÖZDENETİM VE TASARRUF ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ: DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ ÖRNEĞİ^{*,**}

ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SELF-CONTROL AND SAVING: THE CASE OF THE EASTERN BLACK SEA REGION

Araştırma Makalesi
Research Paper

Selim Koray DEMİREL^{***}

Seyfettin ARTAN^{****}

Öz:

Tasarruf, ekonomik istikrarın sağlanabilmesi için kilit rol üstlenen önemli bir kavramdır. Bu yüzden tasarrufun gerek ekonomik, gerek psikolojik belirleyicilerinin anlaşılması önem arz etmektedir. Bu çalışmada literatürdeki mevcut çalışmalardan farklı olarak özdenetim alt boyutları olan yenileyici özdenetim, onarıcı özdenetim ve deneysel özdenetim ile tasarruf arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Tasarruf ve özdenetim arasındaki ilişkinin analiz edilmesinde anket yöntemi ile elde edilen veriler lojistik regresyon yöntemi ile test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, tasarrufun ekonomik belirleyicileri olan gelir ve ev sahipliğinin tasarrufları pozitif, çocuk sahipliğinin ise tasarrufları negatif olarak etkilediğini ortaya koymaktadır. Öte yandan tasarrufların psikolojik belirleyicileri olarak ele alınan yenileyici ve onarıcı özdenetimin tasarruflar üzerindeki etkisi pozitif olarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasında tasarrufun ekonomik belirleyicilerinin yanı sıra tasarrufların psikolojik belirleyicilerinin de dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal İktisat, Tasarruf, Özdenetim, Lojistik Regresyon Analizi.

Abstract:

Savings is an important concept that plays a key role in achieving economic stability. Therefore, it is important to understand both the economic and psychological determinants of saving. In this study, unlike existing studies in the literature, the relationships between the sub-dimensions of self-control, namely redressive self-control, reformative self-control and experiential self-control, and saving were investigated. In analyzing the relationship between saving and self-control, the data obtained by the survey method was tested with the logistic regression analysis. The results reveal that income and home ownership, which are the economic determinants of savings, affect savings positively, while child ownership negatively affects savings. On the other hand, the effect of reformative and redressive self-control, which is considered as the psychological determinants of savings, on savings has been determined to be positive. The obtained results reveal the need to take into account the psychological determinants of savings as well as the economic determinants of savings in ensuring sustainable economic growth.

Keywords: Behavioral Economics, Saving, Self-Control, Logistic Regression Analysis.

* Makale Geliş Tarihi: 13.07.2023

Makale Kabul Tarihi: 02.04.2024

** Bu çalışma, Selim Koray DEMİREL'in "Tasarrufun Psikolojik Bir Belirleyicisi Olarak Özdenetim: Doğu Karadeniz (TR 90) Bölgesi Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, skdemirel@ktu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3051-8700.

**** Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, artan@ktu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-4310-550X.

GİRİŞ

Tasarruf, ekonominin en küçük biriminden en büyük birimine bir gelecek güvencesi olması, tüketim harcamalarının ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği, firmaların daha etkin bir biçimde finanse edilebilmesi, cari açığın azaltılması ve ekonomik dışa bağımlılığın azaltılması gibi birçok konuda önem arz eden bir kavramdır. Dolayısıyla ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için karar alıcıların tasarrufu artıran politikaları teşvik etmesi önerilmektedir. Bunun yolu da hiç şüphesiz tasarrufu etkileyen faktörlerin anlaşılmasından geçmektedir. Tasarruf miktarının hangi faktörlerden etkilendiğini araştıran çalışmalar çoğunlukla neoklasik yaşam boyu gelir hipotezi ve sürekli gelir hipotezi çerçevesinde şekillenmiştir. Bu iki yaklaşım, tüketim ve tasarruf kararlarının nasıl alındığına dair literatüre önemli katkılar sunmuş ve 20. yüzyılın ilk yarısının sonlarından itibaren birçok teorik ve uygulamalı çalışmanın esin kaynağı olmuştur. Bu yaklaşımların açıklama gücünün yüksek olması da tasarruf kararlarının nasıl alındığına dair politika yapıcılara önemli bir perspektif sunmuştur. Ancak tarihsel süreçte iktisat biliminin pozitif bilimlere yakınsama yolu, neoklasik iktisat yaklaşımlarıyla neredeyse en üst seviyeye ulaşmıştır. Bu durum, her ne kadar güçlü yaklaşımlar olsalar da neoklasik teorilerin önemli bir unsuru olan bireylerin psikolojik durumunun görmezden gelinmesine sebep olmuştur.

Neoklasik teorilere ilişkin olarak görmezden gelinen psikolojik unsur, davranışsal iktisat disiplini ile giderilmeye çalışılmaktadır. Davranışsal iktisadın tasarrufa ilişkin en önemli çıktılarından birisi ise Shefrin ve Thaler (1988) tarafından geliştirilen davranışsal yaşam döngüsü hipotezidir (DYH). Davranışsal yaşam döngüsü hipotezine göre bireyler tasarruf kararlarını alırken ekonomik faktörlere ek olarak psikolojik faktörlerin de etkisi altında kalmaktadır. Bu psikolojik faktörlerin en önemlisi, özdenetim olarak ön plana çıkmaktadır. Özdenetim farklı tanımları olmakla birlikte literatürde genel olarak irade problemi şeklinde ele alınmaktadır. Ancak özdenetim, irade problemi olmasının yanı sıra Rosenbaum (1993) tarafından daha geniş bir perspektifte tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda özdenetimin onarıcı, yenileyici ve deneyimsel olmak üzere üç farklı fonksiyonu mevcuttur. Bu çalışmanın amacı, tasarrufun ekonomik belirleyicilerin yanı sıra özdenetimin onarıcı, yenileyici ve deneyimsel fonksiyonlarının tasarruf üzerindeki etkilerinin lojistik regresyon yöntemi ile araştırılmasıdır. Çalışmanın literatürden ayrıldığı nokta ise tasarrufun psikolojik belirleyicilerinden olan özdenetimin bu farklı alt boyutlarıyla birlikte ele alınmasıdır.

Çalışmanın organizasyonu şu şekildedir. Birinci bölümde tasarrufun psikolojik belirleyicilerine ilişkin teorik çerçeve üzerinde durulmuştur. Tasarrufların belirleyicilerine ilişkin yapılan uygulamalı çalışmalara yer verilen ikinci bölümü çalışmada kullanılan yöntem ve bulguların tartışıldığı üçüncü bölüm izlemiştir. Dördüncü kısımda ise elde edilen analiz sonuçlarından yola çıkarak çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve politika önerileri sunulmuştur.

1. TEORİK ÇERÇEVE

Tasarruflar, gelirin tüketime ayrılmayan kısmıdır. Bir başka deyişle tüketimi açıklayan görüşler, aynı zamanda tasarrufu da açıklamaktadır. Bu yüzden tasarrufun teorik belirleyici-

leri tüketim teorileri bağlamında ele alınmaktadır. Kronolojik olarak, tüketimi açıklayan ilk yaklaşım Keynes (1936)'in mutlak gelir hipotezidir. Onu sırasıyla Duesenberry (1949)'nin nispi gelir hipotezi, Modigliani ve Brumberg (1954)'in yaşam boyu gelir hipotezi ve Friedman (1957)'in sürekli gelir hipotezi izlemiştir. Tüketim ve tasarrufu açıklayan bu neo-klasik modeller, tüketici davranışını zamanlararası bütçe kısıtı bağlamında bir optimizasyon problemi olarak ele almaktadırlar (Cobb-Clark vd., 2013: 3). Ancak bu modeller iktisatçılar tarafından tasarrufu açıklamak adına yoğun rağbet gören modeller olmalarına rağmen Shefrin ve Thaler (1988) gibi davranışsal iktisatçılar bunların bir takım psikolojik temellerden yoksun olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çünkü bireyler, tüketim ve tasarruf kararlarını alırken sadece optimizasyon sorununa odaklanmamakta, aynı zamanda birçok farklı psikolojik faktörün etkisi altında da kalmaktadırlar. Bu doğrultuda, neo-klasik modellerin eksik yönlerini tamamlamak amacıyla Shefrin ve Thaler (1988) tarafından DYH ortaya atılmıştır (Rha vd., 2006: 5). Shefrin ve Thaler (1988)'in geliştirdiği DYH, bu ihtiyaca cevaben ekonomik analizde genellikle önemsiz görülen 3 temel davranış özelliği ile zenginleştirilmiştir: mental muhasebe, çerçeveleme ve özdenetim (Shefrin ve Thaler, 1988: 610). Bu kavramlar içinde en önemlisi özdenetim kavramıdır. Zira özdenetim Laibson ve List (2015: 387)'in de belirttiği gibi bireylerin yaşadığı ve davranışsal iktisadın da temel ilkelerinden birini ifade eden önemli bir problemdir.

DYH çerçevesinde özdenetim, anlık tatmin ve uzun vadeli faydalar arasındaki ödünleşme şeklinde ifade edilmektedir. Ancak bu ödünleşme, beyaz bir gömlek ile mavi bir gömlek arasında tercih yapıldığı zaman meydana gelen ödünleşmeden farklı olarak, bir iç çatışmayı beraberinde getirmektedir (Shefrin ve Thaler, 1988: 611). Her ne kadar özdenetim bu yaklaşım itibarıyla iradeli olmak ile özdeşleştirilse de yukarıdaki bakış açısına ters düşmemekle birlikte, literatürde daha farklı açılardan da ele alınmakta ve bu sayede sınırları daha iyi çizilebilmektedir. Bu doğrultuda Rosenbaum (1993: 33) özdenetimi, “bireylerin kendi davranışlarının sorumluluğunu bilinçli olarak üstlenmeye karar verme süreçleri” olarak ifade etmektedir. Bu tanımlama en geniş kapsamlı ifade olarak düşünülebilir. Öyle ki özdenetim içeren davranışlar hedefe yönelik, kişinin belirli dış uyaranların üstesinden gelmesini gerektiren ve kişinin bilinçli olarak gerçekleştirdiği davranışlardır (Rosenbaum, 1993: 38-44). Dolayısıyla özdenetim bir irade problemi olmanın ötesinde, Rosenbaum (1993)'ün de belirttiği gibi bireyin davranışlarını bilinçli olarak kontrol ederek hedefe yönelik davranışlar geliştirmesi olarak da ele alınabilir. Buna göre, özdenetimin onarıcı (redressive), yenileyici (reformative) ve deneyimsel (experiential) olmak üzere 3 fonksiyonu vardır. Bu fonksiyonların anlaşılması özdenetimin tasarruf ile olan ilişkisinin daha gerçekçi temeller üzerine oturtulmasına yardımcı olabilir.

Onarıcı özdenetim, bir davranışın sorunsuz bir şekilde yürütülmesine izin veren bir denetleyici tepki seti iken, yenileyici özdenetim gelecekte elde edilecek kazançlar uğruna şimdiki hazı erteleme ile ilgilidir (Sugiwaka ve Okouchi, 2004: 2). Onarıcı özdenetimde bireyin çabaları, bozulan bir normal işleyişi sürdürmeye yöneliktir. Yenileyici özdenetimde ise bireyin çabaları, alışılmış işleyiş biçimini bozmaya ve yeni bir davranış biçimini benimsemeye

yöneliktir. Her ne kadar bu iki özdenetim türü için farklı türden becerilere ihtiyaç duyulsa da başarılı bir yenileyici özdenetim süreci, aynı zamanda onarıcı özdenetim becerilerini de gerektirmektedir. Bir başka ifade ile onarıcı ve yenileyici özdenetim birbirini tamamlamaktadır. Örneğin, diyaliz hastalarının yaşadığı sıvı alımına dair ikilem hem onarıcı hem de yenileyici özdenetim süreçleri ile ilgilidir. Sınırsız sıvı alımının, sonunda ek fiziksel rahatsızlıklara sebep olabilme ihtimali diyaliz hastalarında endişeye yol açabilir. Dolayısıyla bu tepkiyi görmezden gelip kendilerine endişelenmemelerini telkin ederek bu tepkiyi azaltmayı tercih edebilirler. Bu durumda onarıcı özdenetim söz konusudur. Bununla birlikte, stres ve acıya neden olmasına rağmen gelecekte daha sağlıklı bir yaşamla ödüllendirilmeyi umdukları için sıvı kısıtlamasına uymayı tercih edebilirler. Bu durumda da yenileyici özdenetim söz konusudur (Rosenbaum, 1993: 35-36). Deneyimsel özdenetim ise daha çok bireyin bilişsel olarak de özdenetim sürecini başarıyla gerçekleştirerek sanat, müzik, insan ilişkileri gibi keyif veren faaliyetlere yönelimini sağlayan davranışlarını içermektedir (Duyan vd., 2012: 27).

Bu bağlamda, mevcut gelirin bir kısmını geleceğe yönelik tasarruf etme ve etmeme arasında karar vermesi gereken bir birey, gelecekteki olası bir gelir düşüklüğü durumuna karşın, yenileyici özdenetim becerileri sayesinde davranışını (tasarruf etmemek) değiştirerek gelirin bir kısmını tasarruf olarak ayırabilir. Bu durum, yenileyici özdenetim becerilerini gerektirmektedir. Dolayısıyla gelirin bir kısmını tasarruf olarak ayıran bu birey, bugünkü harcamasından (yani hazzından), gelecekte elde edeceği haz uğruna vazgeçmiştir. Alınan bu karar, yenileyici özdenetim ile ilişkilidir. Çünkü yenileyici özdenetim için yukarıda da belirtildiği gibi (Sugiwaka ve Okouchi, 2004: 2), anlık hazzın geciktirilebilmesi ve dürtü kontrolü önem arz etmektedir. Ancak bu karar mevcut harcanabilir geliri azalttığı için aynı zamanda bireyin mevcut mutluluğunu azaltmaktadır. Bunun yarattığı endişenin üstesinden gelmek için ise insanların endişe gibi tepkilerini kontrol eden onarıcı özdenetim becerileri gerekmektedir. Dolayısıyla tasarruf kararı hem yenileyici hem de onarıcı özdenetim süreçlerini birlikte gerektirmektedir. Bu doğrultuda, bireylerin onarıcı ve yenileyici özdenetim becerileri arttıkça harcanabilir gelirlerinden ayırdıkları tasarruf miktarlarının da artması beklenmektedir. Nitekim onarıcı ve yenileyici özdenetimin birbirini tamamladığı düşünüldüğünde onarıcı ve yenileyici fonksiyonların eş zamanlı etkisinin de tasarruf üzerinde olumlu bir etkisinin olması muhtemeldir. Deneyimsel özdenetim ise bireyin yaşantısında mutlu olduğu aktiviteleri kontrol etmesini sağlayan becerileri ön plana çıkarmaktadır. Ancak sonuç itibarıyla düşük özdenetimle ilişkilendirilen (Rosenbaum, 1993: 43) aktiviteleri de destekleme potansiyeli taşıdığından tasarrufla ilişkisi muğlak görünmektedir.

2. LİTERATÜR

Tasarruf ile ilgili uygulamalı literatür incelendiğinde, bu çalışmaların tasarrufu makroekonomik, mikroekonomik ve psikolojik perspektifte ele alan çalışmalar olarak gruplandırılabilir. Söylemek mümkündür.

Tasarrufu makroekonomik açıdan ele alan çalışmaların, çoğunlukla ekonomik büyüme, kişi başı gelir ve faiz oranları gibi değişkenlere odaklandığı görülmektedir. Horioka (1991)'nın

çalışmasında, Japonya için 1987-1995 dönemi verilerinden faydalanılmıştır. Regresyon analizinin kullanıldığı çalışmada, servet göstergelerinin yurtiçi ve özel tasarruflar ile hanehalkı tasarruf oranlarını negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Kişi başı gelir artış hızı ise her 3 tasarruf türü için pozitif ve anlamlı bir sonuç vermektedir. Nüfus bağımlılık oranlarının etkisi de yine her 3 tasarruf türü üzerinde negatiftir. İşsizlik ve enflasyon oranı değişkenlerinin etkisi ise tasarrufun türüne göre farklılaşmaktadır. Callen ve Thimann (1997), 21 OECD ülkesi için gerçekleştirilen ve 1975-1995 dönemi için panel veri analizi uyguladıkları çalışmalarında hanehalkı tasarruflarını etkileyen faktörleri ele almışlardır. Elde edilen sonuçlar, ekonomik büyüme ve enflasyonun hanehalkı tasarrufları üzerinde pozitif; yaşlı nüfus bağımlılık oranı ve tüketici borcunun ise negatif bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Masson vd. (1998), özel tasarrufların belirleyicilerini yine panel veri analizi kullanarak 1971-1993 dönemi için ele almışlardır. Ulaşılan bulgular; kamu bütçe dengesi, kamu cari harcamaları ve nüfus bağımlılık oranının özel tasarrufları negatif bir biçimde etkilediğini göstermektedir. Bununla birlikte reel faiz oranı, dış ticaret hadlerindeki değişim ve enflasyon oranının tasarruf oranları üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı ifade edilmiştir. Ekonomik büyüme ve cari işlemler dengesinin ise özel tasarruflar üzerindeki etkisi pozitifdir.

Denizer ve Wolf (2000), 1989-1995 dönemi için geçiş ekonomileri ile gelişmiş piyasa ekonomilerini panel regresyon analizi ile karşılaştırmışlardır. Ulaşılan bulgulara göre kişi başı gelir ve dış ticaret hadlerinde meydana gelen artış her iki ülke grubunda da tasarruf oranlarını pozitif etkilerken para arzı geçiş ekonomilerinde pozitif, gelişmiş ekonomilerde ise negatif bir etki göstermektedir. Enflasyon oranı ve GSYH büyümesi ise tasarruf oranını yalnızca geçiş ekonomilerinde etkilemektedir. Sarantis ve Stewart (2001) ise 20 OECD ülkesinde özel tasarrufların belirleyicilerini uzun dönem için araştırmışlardır. 1955-1994 dönemi verilerinin kullanıldığı çalışmada, panel eşbütünleşme analizi uygulanmıştır. Ulaşılan bulguların her ülke bazında ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Buna göre, ülkelerin büyük çoğunluğunda genç nüfus bağımlılık oranı, emeklilik oranı ve özel sektör kredilerinin özel tasarruflar üzerinde negatif etkileri, ekonomik büyümenin ise pozitif etkileri olduğuna dair kanıtlar mevcuttur.

Hondroyiannis (2006), 13 Avrupa ülkesi için özel tasarrufların belirleyicilerinin ne olduğu sorusuna panel eşbütünleşme analizi ile 1961-1998 verilerini kullanarak yanıt aramıştır. Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki genç ve yaşlı nüfus bağımlılık oranları, enflasyon oranı, reel faiz oranı, gelir artış hızı ve kamu bütçe dengesinin özel tasarruflar üzerinde pozitif ve anlamlı birer etkisi vardır. Buna karşın özel sektör kredilerinin özel tasarruflar üzerindeki etkisi negatiftir. Uygur (2012) ise 1987-2006 döneminde çeyrek dönemlik veriler aracılığıyla Türkiye'de özel tasarrufları etkileyen faktörleri analiz etmiştir. Çalışmada, eşbütünleşme analizi, vektör hata düzeltme modeli ve etki-tepki analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, kamu tasarruf dengesinin, reel döviz kurunun ve ekonomik büyümenin özel tasarruflar üzerinde anlamlı etkileri olduğunu göstermektedir. Gerçekleştirilen eşbütünleşme analizine göre ekonomik büyüme uzun dönemde özel tasarrufları arttırıcı, reel kurdaki artış ise uzun dönemde özel tasarrufları azaltıcı bir etkiye sahiptir. Kısa dönemde ise ekono-

mik büyüme ve kamu tasarruf dengesi özel tasarrufları pozitif, reel kurdaki artış ise negatif olarak etkilemektedir.

Tasarrufun mikroekonomik belirleyicilerinin dikkate alındığı çalışmalarda, makroekonomik belirleyicilere ilişkin çalışmalardan farklı olarak çoğunlukla hanehalkı yaşayışına ilişkin faktörlerin etkilerinin göz önünde bulundurulduğu dikkat çekmektedir. Bu faktörler içinde, demografik ve ekonomik özelliklerin yanı sıra eğitim, meslek, medeni durum gibi özellikler de öne çıkmaktadır.

Çolak ve Öztürkler (2012), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinden faydalanarak 2010 yılı için gelir dağılımının ve hanehalkının demografik özelliklerinin tasarruf davranışı üzerindeki etkilerini 10082 hane için araştırmışlardır. Çalışmada EKK ve kantil regresyon analizleri kullanılmıştır. Ulaşılan bulgular konut sahipliğinin, gelirin ve emeklilik yaşındaki birey sayısının tasarruflar üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Kentte yaşıyor olmanın ise tasarruflar üzerindeki etkisi negatiftir. Kantil regresyon analizi sonuçlarına göre ise en düşük tasarruf dilimindeki ailelerin tasarruf davranışları gelir ve sosyal güvenlik kurumu kaydının mevcudiyetinden; en yüksek tasarruf dilimindeki ailelerin tasarrufları ise gelir, sosyal güvenlik kurumu kaydı ve yaşanan muhitten etkilenmektedir. Şengür ve Taban (2015), tasarruflar üzerinde hanehalkı gelir türünün nasıl bir etkisi olduğunu Türkiye için araştırmışlardır. TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketleri verileri kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada 2002-2013 dönemi verileri kullanılmıştır. Regresyon analizi sonucu ulaşılan bulgular, hane reisinin ücret, prim ve yevmiye gelirlerinin her yıl için tasarrufları pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Elde edilen gayrimenkul, banka ve özel emeklilik, yaşlı, dul, işsizlik maaşı gibi farklı tür gelirlerin tasarruflar üzerinde tespit edilen pozitif etkileri çalışmanın ulaştığı diğer bulgular arasındadır. Kızılgöl ve İpek (2019), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi verileriyle 2002-2016 döneminde Türkiye’de hanehalkı tasarruflarının belirleyicilerini probit modeli aracılığı ile incelemişlerdir. Elde edilen bulgular, çocuk sayısı ve araç sahipliğinin hanehalkı tasarruflarını azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bunların yanı sıra, oturlan konutun mülkiyet sahipliği, lojmanda ikamet etme, hane reisinin yaşı ve eşin çalışma durumu tasarruflar üzerinde olumlu bir etki göstermektedir.

Szopinski (2017) ise hanehalkı tasarruflarını belirleyen faktörleri Polonya için ele almıştır. Çalışmada, Polonya’da 2015 yılında 26766 haneden elde edilen veriler kullanılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre gelir, hanehalkı tasarruflarını pozitif bir biçimde etkilemektedir. Öte yandan, evli ve çocuk sahibi olmayan çiftler ile yalnız yaşayan bireylerden oluşan haneler çocuk sahibi ailelere göre daha fazla tasarruf yapma eğilimindedir. Mirach ve Hailu (2014), hanehalkı tasarruflarının Etiyopya’daki temel belirleyicilerinin ne olduğunu araştırmışlardır. 604 hane üzerine gerçekleştirilen anket çalışmasından elde edilen veriler tobit modeli ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, hanehalkının aylık ortalama geliri, hane reisinin yaşı ve kadın olması tasarruflar üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Kostakis (2013), Yunanistan’da 800 katılımcı ile gerçekleştirdiği analizde hanehalkı tasarruflarının belirleyicilerini ele almıştır. 2011 yılı için gerçekleştirilen çalışmada EKK yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular gelir ve eğitim düzeyinin tasarrufları pozitif bir biçimde etkilediğini

göstermektedir. Buna karşın medeni durum ve işsizlik değişkenlerinin tasarruf üzerindeki etkisi negatif olarak tespit edilmiştir. Saqib vd. (2016), Pakistan’da hanehalkı tasarruflarını etkileyen faktörleri regresyon analizi ile incelemiştir. Veriler, anketler aracılığıyla toplam 50 hane ile yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir. Ulaşılan bulgular, gelirin hanehalkı tasarruflarının en önemli belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca her iki kesimde de hane reisinin serbest meslek erbabı olması ve yaşı tasarruflar üzerinde tıpkı gelir gibi pozitif bir etki göstermektedir. Buna karşın, aile reisinin eğitim süresi ve nüfus bağımlılık oranı gibi değişkenlerin tasarruf üzerindeki etkisi kırsal ve kentsel nüfusta farklılaşmaktadır.

Tasarrufun psikolojik belirleyicilerine ilişkin çalışmalarda çoğunlukla özdenetim olmak üzere iyimserlik, tükenmişlik, erteleme eğilimi ve kontrol odağı gibi farklı psikolojik özelliklerin de etkisine odaklanılmıştır. Rha vd. (2006), özdenetimin tasarruflar üzerindeki etkisini lojistik regresyon analiziyle ele almışlardır. Amerika Birleşik Devletleri’nde Tüketici Finansmanı Anketi verileri ile 4305 hanehalkı için gerçekleştirilen çalışmada 1998 yılı verileri kullanılmıştır. Hanehalkının tipik tasarruf alışkanlıkları, sebepleri ve motivasyonlarını ele alan ankette “geçtiğimiz yıl harcamalarınızın (yatırım ve dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamalar hariç) gelirinizden fazla olduğunu söyleyebilir misiniz” sorusuna verilen cevaplar bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, hanehalkının özdenetim mekanizmalarını harekete geçiren faktörlerin hanehalkı tasarrufunu arttırdığını göstermektedir. Bunlara ek olarak konut sahipliği, finansal varlıklar ve hanehalkı gelirinin tasarruflar üzerindeki etkisi beklenildiği gibi pozitif, borçların etkisi ise negatiftir. Otto vd. (2007), 173 katılımcı üzerinde bir anket çalışması gerçekleştirmiş ve özdenetimin tasarruf davranışı üzerindeki etkisi ortaya konmuştur. Buna göre, özdenetim ile ilgili sorulara verilen cevaplarla bireylerin gerçekleştirdikleri tasarruf miktarları arasında güçlü bir ilişki belirlenmiştir. Moffitt vd. (2011), özdenetimin çocukluk çağlarında geliştirilmesinin yetişkinlik dönemindeki etkilerini araştırmışlardır. Bunun için 1000 kişilik bir katılımcı grubu, çocukluktan 32 yaşına kadar takip edilmiş ve çocuklukta geliştirilen öz denetim kabiliyetinin yetişkinlikteki birtakım davranışları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Buna göre, çocuklukta öz denetim seviyesi düşük olan bireyler yetişkin birer birey olduklarında özellikle parayı yönetmek ve finansal güçlüklerle mücadele etmek hususunda zorlanmaktadırlar. Dolayısıyla, emeklilik planları gibi finansal planlama gerektiren konularda güçlük çekmektedirler. Bu da çocukluktaki düşük öz denetim probleminin gelecekte tasarrufu azaltıcı bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Esenvalde (2010) ise özdenetimin yanı sıra farklı olguların da tasarruf davranışı üzerindeki etkisini incelemiştir. 272 katılımcı üzerinde gerçekleştirilen çalışmada anket yöntemi ile katılımcıların farklı kişilik özellikleri ölçülmüş ve tasarruf davranışı üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Tasarruf üzerinde özdenetim, iyimserlik, tükenmişlik ve başarı motivasyonu gibi farklı faktörlerin etkilerinin araştırıldığı çalışmada her değişkenin tasarruf davranışı üzerindeki etkileri hiyerarşik regresyon analizi ile ölçülmüştür. Elde edilen bulgular, özdenetim, başarı motivasyonu ve iyimserliğin tasarruf davranışı ile pozitif bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Tükenmişliğin ise tasarruf üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi tespit edilememiştir. Ancak duygusal çöküntü, tasarruf eğilimi ile negatif ilişkilidir.

Harris vd. (2002), 17585 hanehalkı için hanehalkı tasarruflarının belirleyicilerini regresyon yöntemi ile araştırmışlardır. Elde edilen bulgular gelir ve ev sahipliğinin hanehalkı tasarruflarını pozitif bir biçimde etkilediğini, çocuk sayısı ve iyimserlik duygusunun ise negatif bir biçimde etkilediğini ortaya koymaktadır. Buna karşın yaş değişkeninin tasarruflar üzerinde doğrusal olmayan ters U şeklinde bir etkisi tespit edilmiştir. Brown ve Previtero (2014), erteleme eğiliminin bir emeklilik planına dahil olup olmama kararı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmada erteleme eğilimi yüksek olan bireyler ile düşük olan bireyler, bir tasarruf planına katılım için son güne kadar bekleyip beklememeleri açısından ayrılmış ve erteleme eğilimi bir kukla değişken olarak kullanılmıştır. Yapılan regresyon analizine göre erteleme eğilimi olan bireylerin olmayan bireylere göre emeklilik planına katılım oranının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Cobb-Clark vd. (2013) ise erteleme eğiliminden farklı olarak bireylerin tasarruf davranışı üzerinde kontrol odağının etkisini yaklaşık 3000 hanehalkı için incelemişlerdir. Kontrol odağının tasarruf davranışı üzerindeki etkisi ise EKK analizi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular, içsel kontrol odağına sahip bireylerin gelirlerinin daha yüksek bir oranlarını tasarruf ettiklerini göstermektedir. Ayrıca ailenin serveti arttıkça içsel kontrol odağına sahip olmanın tasarruf oranları üzerindeki etkisinin azaldığı gözlemlenmiştir.

Tasarruf ile ilgili uygulamalı literatür bütüncül olarak değerlendirildiğinde, tasarrufla ilgili makroekonomik çerçevedeki çalışmaların ağırlıklı ekonomik büyüme, işsizlik, enflasyon ve faiz oranı gibi değişkenlerin ele alındığı görülmektedir. Tasarrufu mikroekonomik açıdan irdeleyen çalışmalar ise çoğunlukla hanehalkı özelliklerine odaklanmaktadır. Son olarak, tasarrufu psikolojik bakımdan ele alan çalışmalar özdenetim de dahil olmak üzere tükenmişlik, kontrol odağı ve erteleme eğilimi gibi farklı psikoloji durumlara odaklanmaktadır. Ancak bu çalışmanın da konusu olan özdenetimle ilişkili çalışmalar özdenetimin farklı boyutlarını kapsamamaktadır. Nitekim bu çalışma, özdenetimi farklı boyutları ile ele alması sebebiyle literatürdeki emsallerinden ayrılmaktadır.

3. ANALİZ

3.1. Çalışmanın Kapsamı, Veri Toplama Yöntemi ve Örneklemi

Çalışmanın kapsamını TR 90 bölgesi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın araştırma evrenini İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) göre Doğu Karadeniz Bölgesindeki (TR90) devlet üniversitelerinde istihdam edilen akademik ve idari personel oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın araştırma sahası TR 90 bölgesindeki 7 devlet üniversitesinden meydana gelmektedir (Artvin Çoruh Üniversitesi, Giresun Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ordu Üniversitesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Trabzon Üniversitesi).

Çalışmada kullanılan veriler, katılımcılardan anket formu aracılığıyla toplanan bilgilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın veri toplama yöntemi ankettir. Anket formu çevrimiçi (online) ortamda oluşturulmuş ve katılımcılara e-mail yöntemi ile ulaştırıl-

mıştır. Az sayıda katılımcıya ise telefon yöntemi ile ulaştırılmıştır. Anket formu, çalışma ile ilgili etik kurul onayı alınmasını takiben katılımcılara ulaştırılmış ve toplamda 603 katılımcıdan geri dönüş alınmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde demografik sorular ve tasarruf durumuna ilişkin sorular yer alırken ikinci bölümde özdenetim ölçeği yer almaktadır. İlk bölümdeki sorular literatürden (TÜİK, 2015; Şahin ve Barış, 2017; Barış ve Çiftçi, 2018; Kızılgöl ve İpek, 2019) ve pilot çalışma neticesinde gerçekleşen geri dönüşlerden faydalanarak yazarlar tarafından dizayn edilmiştir. 2. Bölümde ise Rosenbaum (1980) tarafından oluşturulan ve Duyan vd. (2012) tarafından Türkçe'ye uyarlanan özdenetim ölçeği kullanılmıştır. Özdenetim ölçeği, 36 sorudan oluşmaktadır. Bu çalışmada özdenetim ölçeği, orijinalinden farklı olarak 5 kategorili biçimde belirlenmiştir (1. Kesinlikle Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Kesinlikle Katılıyorum).

3.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmaya ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur. Buna göre Tablo 1, tasarruf yapma durumu, gelir, çalışma süresi, cinsiyet, ikamet durumu, medeni durum ve çocuk sayısı gibi değerleri içermektedir.

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %49.1'inin kadın %50.9'unun ise erkek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların %43.6'sı çocuk sahibi değilken çocuk sahibi olan katılımcıların oranı %56.4 seviyesindedir. Öte yandan, katılımcıların %32.7'si aylık gelirinin bir kısmını tasarruf yapmak için ayırmadığını belirtmektedir. Ayrıca, katılımcıların %40.5'i kirada ikamet ettiğini belirtmiş, %16.6'sı ise lojmanda oturduğunu belirtmiştir. Ayrıca, katılımcıların %17.4'ü gelirlerinin %5'ten azını tasarruf ettiğini belirtirken bunu %17.2 ile %5-10 arası seçeneği takip etmektedir.

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

Aylık gelirinizin bir kısmını harcamadan birikim (tasarruf) yapmak için muhakkak ayırıyor musunuz?	Frekans	Yüzde
Hayır	197	%32.7
Evet	406	%67.3
Tasarruf Miktarı	Frekans	Yüzde
Hiç	99	%16.4
%5'ten az	105	%17.4
%5-10 arası (%5 dahil)	104	%17.2
%10-15 arası (%10 dahil)	96	%15.9
%15-20 arası (%15 dahil)	53	%8.8
%20-25 arası (%20 dahil)	64	%10.6
%25 ve üzeri (%25 dahil)	82	%13.6

Tablo 1'in Devamı: Tanımlayıcı İstatistikler

Ortalama Aylık Hanehalkı Geliri	Frekans	Yüzde
4999 TL ve altı.	20	%3.3
5000-7999 TL arası.	109	%18.1
8000-10999 TL arası.	202	%33.5
11000-14999 TL arası.	121	%20.1
15000-17999 TL arası.	90	%14.9
18000 TL ve üzeri.	61	%10.1
Çalışma Süresi	Frekans	Yüzde
0-4 yıl	91	%15.1
5-10 yıl	190	%31.5
11-15 yıl	138	%22.9
16 yıl ve üzeri	184	%30.5
Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	296	%49.1
Erkek	307	%50.9
İkamet Edilen Konutun Mülkiyet Tipi	Frekans	Yüzde
Kira	244	%40.5
Lojman	100	%16.6
Ev Sahibi Değil ama Kira Ödemiyor	14	%2.3
Ev Sahibi	245	%40.6
Çocuk Sayısı	Frekans	Yüzde
0	263	%43.6
1	118	%19.6
2	165	%27.4
3	49	%8.1
4 ve üzeri	8	%1.3
Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Evli	404	%67
Bekar	179	%29.7
Dul/Boşanmış	20	%3.3

3.3. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi

Bu çalışmada, Rosenbaum (1980) tarafından oluşturulan ve Duyan vd. (2012) tarafından Türkçe'ye uyarlanan özdenetim ölçeğinin geçerliliğinin tespit edilmesi için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Öncelikle değişkenlerin faktör analizi için elverişli olup olmadığının değerlendirilebilmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett test sonuçları incelenmiştir. KMO değeri 0.87 olarak tespit edilmiştir. Bartlett test istatistiği ise %1 seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Öte yandan ölçeğin 3 faktörün toplam varyansının %39.08'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Son olarak, uç değer analizi yapılmış ve değerlere sahip katılımcılar analizden çıkarılmıştır. Faktör analizinde toplam katılımcı sayısı 586 olarak belirlenmiştir. DFA'da model uyum iyiliğinin (goodness of fit) tespit edilmesi için birçok farklı istatistik kullanılmaktadır. Genel olarak, başta CMIN/DF ve RMSEA olmakla birlikte RMR, CFI, GFI ve AGFI en çok kullanılan istatistiklerdir (Duyan vd., 2012: 33; Konyalılar, 2020: 177). Gerçekleştirilen analiz sonucunda, elde edilen ilk değerlerin iyileştirilmesi için 5.-13., 6.-21., 16.-19., 23.-31., 24.-26. ve 33.-34. maddeler arasındaki hatalar tanımlanmıştır. Ardından Tablo 2'deki model uyum iyiliği değerleri elde edilmiştir. Model uyum iyiliğinin kabul edilebilir düzeyde olması için CMIN/DF değerinin 5'ten küçük, RMR ve RMSEA değerlerinin 0.08'den düşük, CFI, GFI ve AGFI'nın ise 0.80'den büyük olması beklenmektedir (Doll vd., 1994: 456; Greenspon ve Saklofske, 1998: 968; Kim vd., 2019:5-6). Bu doğrultuda Tablo 2'de, hesaplanan değerler göz önünde bulundurulduğunda gerçekleştirilen DFA'nın model uyum iyiliği kriterlerini karşıladığı görülmektedir.

Tablo 2: Özdenetim Ölçeği Uyum İyiliği Değerleri

Uyum İyiliği Test İstatistikleri	Değer
Chi-Square	1138.783
DF	396
CMIN/DF	2.876
RMR	0.068
RMSEA	0.057
CFI	0.855
GFI	0.883
AGFI	0.863

Doğrulayıcı faktör analizine göre özdenetim ölçeğindeki maddelerin standardize edilmiş faktör yükleri 0.340 ile 0.736 arasında değerler almaktadır. Ancak 1, 8, 14, 18, 29, ve 36. maddelerin faktör yükleri kabul edilebilir sınır olan 0.3'ün altında kaldığından (Yaşlıoğlu, 2017: 78) özdenetim ölçeğinden çıkarılmıştır. Ölçekten çıkarılan maddeler haricindeki 30 soru, Duyan vd. (2012)'nin çalışmasına benzer şekilde onarıcı (10 madde), yenileyici (13 madde) ve deneyimsel özdenetim (7 madde) olmak üzere 3 faktör altında toplanmıştır.

Güvenilirlik analizi sonuçları ise Cronbach Alfa (α) değerinin onarıcı özdenetim için 0.82, yenileyici özdenetim için 0.83, deneysel özdenetim için ise 0.70 olduğunu göstermektedir. Özdenetim ölçeğinin genel güvenilirliği ise 0.84 seviyesindedir. Bu bağlamda özdenetim ölçeğine ilişkin elde edilen güvenilirlik katsayıları kabul edilebilir seviye olan 0.7'nin (Coşkun vd, 2015: 126) üzerindedir.

3.4. Lojistik Regresyon Analizi

Doğrusal regresyon ile lojistik regresyonun temel farkı, doğrusal regresyonda bağımlı değişkenin sürekli bir değişken olması, lojistik regresyon analizinde ise bağımlı değişkenin kategorik bir değişken (evet-hayır, var-yok gibi cevaplar ihtiva eden) olmasıdır (Akgül ve Çevik, 2005: 390; Kalaycı, 2010: 273). Nitekim bu çalışmada kullanılan modellerde bağımlı değişkenler iki kategorilidir. Dolayısıyla özdenetimin tasarruf üzerindeki etkisinin araştırılması için lojistik regresyon analizi kullanılmıştır.

Lojistik regresyon analizi de tıpkı çoklu doğrusal regresyon analizi gibi bağımsız değişkenlerin kendi aralarındaki korelasyona oldukça duyarlıdır. Bu durum, çoklu doğrusal bağlantı (multicollinearity) problemine yol açarak sonuçların hatalı olarak değerlendirilmesine sebep olabilir (Şenel ve Alatl, 2014: 37; Çokluk, 2010: 1368). Böyle bir sorunun olup olmadığını tespit edilmesi için bağımsız değişkenler arasındaki VIF (5'ten küçük olmalı) ve tolerans (0.10'dan büyük olmalı) değerleri incelenmiştir (Hair vd., 2019: 311-316). Bu çalışmada, analizde kullanılan bağımsız değişkenler için VIF ve tolerans değerleri incelenmiş ve VIF değerinin tüm modeller için 1.015 ile 1.409 arasında değiştiği saptanmıştır. Ortalama VIF değeri ise 1.20 seviyesindedir. Tolerans değerleri ise 0.710 ile 0.986 arasında değişmektedir. Bu değerler, analizde kullanılan değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorununa yol açmadığını göstermektedir.

Çalışmada 2 bağımsız, 9 bağımlı değişken kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerden SAV₁, “Aylık gelirinizin yaklaşık olarak yüzde kaçını birikim yapmak (tasarruf yapmak) için kenara ayırıyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar “hiç” 0, “diğer seçenekler” 1 olacak şekilde kodlanarak oluşturulmuştur. SAV₂ ise “Aylık gelirinizin bir kısmını harcamadan birikim (tasarruf) yapmak için muhakkak ayırıyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar “Hayır” 0, “Evet” ise 1 şeklinde kodlanarak oluşturulmuştur. Her iki bağımlı değişken de aynı sorunun farklı sunumlarından elde edilen cevapları yansıtmaktadır.

Lojistik regresyonda, eğer farklı değişkenlerin kombinasyonlarından oluşan hücrelerde gözlemlenen ve beklenen frekansları karşılaştıran bir uyum iyiliği testi kullanıldığında, beklenen frekanslar eğer çok küçükse ($fb < 5$) analizin gücü düşebilmektedir. Bu sorunun önüne geçebilmenin yollarından biri ikiden fazla kategorili değişkenlerin kategori sayısının azaltılmasıdır (Tabachnick ve Fidell, 2007: 442; Çokluk, 2010: 1368). Bu doğrultuda gelir, ikamet edilen konutun mülkiyet tipi ve çocuk sayısı değişkenlerinde kategori birleştirilmiştir. Bu doğrultuda lojistik regresyon analizinde kullanılan değişkenler Tablo 3'te görülebilmektedir.

Tablo 3: Lojistik Regresyon Analizinde Kullanılan Değişkenler

Değişken Türü	Değişken Adı	Açıklama	Ölçüm Yöntemi ve Kodlama	Kategori Sayısı
Bağımlı Değişkenler	SAV ₁	Tasarruf Yapma Durumu	“Aylık gelirinizin yaklaşık olarak yüzde kaçını birikim yapmak (tasarruf yapmak) için kenara ayırıyorsunuz?” Hiç: 0 %5’ten az: 1 %5-10 arası (%5 dahil): 1 %10-15 arası (%10 dahil): 1 %15-20 arası (%15 dahil): 1 %20-25 arası (%20 dahil): 1 %25 ve üzeri (%25 dahil): 1	2
	SAV ₂	Tasarruf Yapma Durumu	“Aylık gelirinizin bir kısmını harcamadan birikim (tasarruf) yapmak için muhakkak ayırıyor musunuz?” Hayır: 0 Evet: 1	2
Bağımsız Değişkenler	Y	Gelir	4999 TL ve altı: 0 5000-7999 TL arası: 0 8000-10999 TL arası: 1 11000-14999 TL arası: 1 15000-17999 TL arası: 2 18000 TL ve üzeri: 2	3
	SURE	Çalışılan Süre	0-4 Yıl: 0 5-10 Yıl: 1 11-15 Yıl: 2 16 yıl ve üzeri: 3	4
	GENDER	Cinsiyet	Erkek: 0 Kadın: 1	2
	HOUSE	İkamet Durumu	Kira Ödeyenler: 0 Lojman: 1 Ev Sahibi Değil ama Kira Ödemiyor: 2 Ev Sahibi: 2	2
	CHD	Çocuk Sahipliği	Çocuk Sayısı 0: 0 Çocuk Sayısı 1: 1 Çocuk Sayısı 2: 1 Çocuk Sayısı 3: 1 Çocuk Sayısı 4 ve üzeri: 1	2
	OOD	Onarıcı Özdenetim	Sürekli Değişkendir	-
	YOD	Yenileyici Özdenetim	Sürekli Değişkendir	-
	DOD	Deneyimsel Özdenetim	Sürekli Değişkendir	-
	OOD*YOD	Onarıcı-Yenileyici Özdenetim Etkileşimi	Sürekli Değişkendir	-

Bağımsız değişkenlerden Y gelir düzeyini göstermektedir ve 3 kategorilidir. SURE değişkeni katılımcıların çalışma hayatında geçirdikleri süreyi göstermektedir ve 4 kategorilidir. CHD, çocuk sahipliğini göstermektedir ve 2 kategorilidir. GENDER değişkeni, cinsiyeti belirtmektedir ve erkekler 0, kadınlar 1 olacak şekilde kodlanmıştır. HOUSE değişkeni de anket formunda “ikamet edilen konut tipi” sorusundan türetilmiştir. Kira ödeyenler 0, lojmanda oturanlar 1, diğerleri ise 2 şeklinde kodlanmıştır. Son olarak onarıcı, yenileyici ve deneyimsel özdenetim değişkenleri faktör analizi sonrası özdenetim ölçeğinden elde edilen sürekli değişkenlerdir. Öyle ki bu değişkenler, tasarruf ve özdenetim ilişkisini test etmek amacıyla her bir özdenetim boyutu altında toplanan maddelerin aritmetik ortalaması alınarak oluşturulmuştur. Çalışmada, her iki bağımsız değişken için yukarıda açıklanan değişkenler kullanılarak aşağıdaki modeller oluşturulmuştur.

$$SAV_1 = \beta_1 Y + \beta_2 SURE + \beta_3 GENDER + \beta_4 HOUSE + \beta_5 CHD + \beta_6 OOD + \varepsilon \quad (1a)$$

$$SAV_1 = \beta_1 Y + \beta_2 SURE + \beta_3 GENDER + \beta_4 HOUSE + \beta_5 CHD + \beta_6 YOD + \varepsilon \quad (1b)$$

$$SAV_1 = \beta_1 Y + \beta_2 SURE + \beta_3 GENDER + \beta_4 HOUSE + \beta_5 CHD + \beta_6 DOD + \varepsilon \quad (1c)$$

$$SAV_1 = \beta_1 Y + \beta_2 SURE + \beta_3 GENDER + \beta_4 HOUSE + \beta_5 CHD + \beta_6 OOD * YOD + \varepsilon \quad (1d)$$

$$SAV_2 = \beta_1 Y + \beta_2 SURE + \beta_3 GENDER + \beta_4 HOUSE + \beta_5 CHD + \beta_6 OOD + \varepsilon \quad (2a)$$

$$SAV_2 = \beta_1 Y + \beta_2 SURE + \beta_3 GENDER + \beta_4 HOUSE + \beta_5 CHD + \beta_6 YOD + \varepsilon \quad (2b)$$

$$SAV_2 = \beta_1 Y + \beta_2 SURE + \beta_3 GENDER + \beta_4 HOUSE + \beta_5 CHD + \beta_6 DOD + \varepsilon \quad (2c)$$

$$SAV_2 = \beta_1 Y + \beta_2 SURE + \beta_3 GENDER + \beta_4 HOUSE + \beta_5 CHD + \beta_6 OOD * YOD + \varepsilon \quad (2d)$$

Lojistik regresyonda uç değerleri içeren katılımcılar mevcutsa örneklemden çıkarılması gerekmektedir. Çünkü uç değerler, bir katılımcının aslında olmaması gereken bir kategoride görünmesine sebep olabilmektedir (Çokluk, 2010: 1369). Bu doğrultuda, mutlak değeri 3'ten büyük olan standardize edilmiş uç değerler (standardized residuals) tespit edilerek örneklemden çıkarılması veya veri girişinin kontrol edilmesi gerekmektedir (Field, 2009: 794; Aydoğdu, 2019: 103). Bu çalışmada mutlak değeri 3'ün üstünde olan standardize edilmiş uç değerlere sahip 20 katılımcı tespit edilerek örneklemden çıkarılmış ve lojistik regresyon analizi gözlem sayısı 566 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, sürekli bağımsız değişkenlerin lojistik regresyonda doğrusallık varsayımını karşılaması gerekmektedir. Doğrusallık varsayımının karşılanıp karşılanmadığının tespiti için en sık kullanılan yöntem Box-Tidwell yöntemidir. Bu yöntemde, sürekli bağımsız değişkeni içeren modele o değişkenin logaritması ile etkileşimi eklenmektedir. Eğer eklenen bu etkileşim değişkeni anlamlı sonuç vermiyorsa, bu durum doğrusallık varsayımının sağlandığını göstermektedir (Alpar, 2013: 650). Bu çalışmada, kullanılan sürekli değişkenler (özdenetim değişkenleri) için bu yaklaşım uygulanmış ve etkileşim terimlerinin hepsinin anlamsız sonuç verdiği tespit edilmiştir ($p > 0.05$). Dolayısıyla doğrusallık varsayımı sağlanmaktadır.

3.5. Bulgular

Gerçekleştirilen lojistik regresyon analizine ilişkin bulgular Tablo 4 ve Tablo 5'te sunulmuştur. Buna göre Tablo 4, SAV₁, Tablo 5 ise SAV₂ bağımsız değişkeni için kullanılan model sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4: SAV₁ Bağımlı Değişkeni İçin Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken SAV ₁	Model 1 _a		Model 1 _b		Model 1 _c		Model 1 _d	
	β	Exp (B)	β	Exp (B)	β	Exp (B)	β	Exp (B)
Y								
Y (1)	1.216***	3.372	1,166***	3.209	1.108***	3.027	1.226***	3.408
Y (2)	1.802***	6.063	1,759***	5.804	1.732***	5.650	1.799***	6.045
SURE								
SURE (1)	-0.501	0.606	-0.516	0.597	-0.435	0.647	-0.544	0.581
SURE (2)	-1.612***	0.200	-1.595***	0.203	-1.427**	0.240	-1.680***	0.186
SURE (3)	-1.887***	0.152	-1.929***	0.145	-1.708***	0.181	-1.973***	0.139
GENDER	0.038	1.039	0.026	1.027	0.179	1.196	-0.003	0.997
HOUSE								
HOUSE (1)	2.063***	7.866	2.312***	10.094	1.997***	7.222	2.205***	9.069
HOUSE (2)	1.155***	3.175	1.284***	3.612	1.051***	2.860	1.239***	3.451
CHD	-1.117***	0.327	-1.147***	0.318	-0.987***	0.373	-1.150***	0.317
OOD	0.738***	2.092						
YOD			1.140***	3.128				
DOD					-0.001	0.999		
OOD*YOD							0.164***	1.179
Sabit	-0.306	0.736	-2.061**	0.127	1.970**	7.173	0.153	1.165
Gözlem Sayısı	566		566		566		566	
Adım 0 Wald Statistic	229.699***		229.699***		229.699***		229.699***	
Adım 0 Overall Statistics	66.587***		75.006***		55.156***		72.085***	
Omnibus Test χ^2	73.797***		83.356***		60.519***		81.353***	
Hosmer-Lemeshow χ^2	7.265***		5.973***		4.767***		10.519***	
İlk Sınıflandırma Yüzdesi	%86.7		%86.7		%86.7		%86.7	
Son Sınıflandırma Yüzdesi	%86.6		%86.6		%87.1		%86.6	
-2 Log Likelihood	368.960		359.401		382.239		361.405	
Nagelkerke R ²	0.225		0.252		0.187		0.247	

Not: *, p<0.1; **, p<0.05 ve ***, p<0.01 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir. Hosmer-Lemeshow χ^2 testi için ***, olasılık değerinin 0.05'ten büyük olduğu anlamına gelmektedir.

Lojistik regresyon analizinde, doğrusal regresyon analizinden farklı olarak olasılık oranı üzerinden hesaplama yapılmaktadır. Öyle ki Exp (B) sütunundaki değerler her bir bağımsız değişken için odds oranını ifade etmektedir. Odds oranı, bir olayın gerçekleşme olasılığının gerçekleşmeme olasılığına oranıdır (Akgül ve Çevik, 2005: 300-399). Etki büyüklüğünün yorumu ise $[(\text{Exp} (B)-1)] \times 100$ formülü kullanılarak yapılmaktadır (Çokluk, 2010: 1391). Tablo 4'e göre tasarruf yapma olasılığı üzerinde gelir, ev sahipliği, onarıcı özdenetim, yenileyici özdenetim ve onarıcı-yenileyici özdenetim etkileşiminin pozitif ve anlamlı birer etkisi mevcuttur. Çalışma hayatında geçirilen süre ve çocuk sahipliği değişkenlerinin ise tasarruf yapma durumu üzerinde negatif yönde etkileri mevcuttur. Son olarak cinsiyet ve deneysel özdenetim değişkenlerinin ise tasarruflar üzerinde anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir.

Özdenetime ilişkin oluşturulan 4 değişkenin her biri modellere sırasıyla eklenmiştir. Model 1_a'ya göre, onarıcı özdenetim (OOD) değişkeninde meydana gelen bir birimlik artış tasarruf yapma olasılığını $[(2.092-1) \times 100] = \%109$ oranında artırmaktadır. Model 1_b'de kullanılan yenileyici özdenetim (YOD) değişkeninde meydana gelen 1 birimlik artış ise tasarruf yapma olasılığını $\%212$ oranında artırmaktadır. Son olarak Model 1_d'de, onarıcı ve yenileyici özdenetim değişkenlerinin birlikte etkisini gösteren OOD*YOD değişkeninde meydana gelen 1 birimlik artışın ise tasarruf yapma olasılığını $\%17.9$ oranında artırdığı tespit edilmiştir. Model 1_c'de kullanılan deneysel özdenetim DOD değişkeninin ise tasarruf yapma olasılığı üzerinde anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir.

Öte yandan Tablo 4'te yine modellere ilişkin diagnostik istatistikler de görülebilmektedir. Buna göre Adım 0 Wald Statistic değeri tüm modellerde 229.699 olarak istatistiksel olarak $\%1$ seviyesinde anlamlıdır. Adım 0 Overall Statistics (Residual Chi-Square) istatistiği modellerin tamamında istatistiksel olarak $\%1$ seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Yine 1. grup modellerin tamamında Omnibus Test Ki-Kare değeri $\%1$ seviyesinde anlamlıdır. Model uyumuna ilişkin bir diğer test olan Hosmer Lemeshow Ki-Kare Test İstatistiğinin anlamsız olarak tespit edilmesi ($p > 0.05$) model veri uyumunun gerçekleştiğine ve verilerin modelden önemli ölçüde sapmadığına (Hair vd., 2019: 573; Suthar vd., 2010: 529) işaret etmektedir. Tüm modellerde Hosmer-Lemeshow Ki-Kare Test İstatistiği anlamsız olarak tespit edilmiştir ($p > 0.05$). 1. grup modellerde sınıflandırma yüzdeleri en düşük $\%86.6$ olarak tespit edilmiştir. -2 Log Likelihood (-2LL) değeri ise 359.401-382.239 arasında değişen değerler almaktadır. Son olarak, Nagelkerke R² değerleri Model 1_a, 1_b, 1_c ve 1_d için sırasıyla 0.22, 0.25, 0.18 ve 0.24 şeklindedir.

Tablo 5'te ise SAV₂ bağımsız değişkenine ilişkin oluşturulan modellere dair sonuçlar yer almaktadır. Tablo 5'te yer alan sonuçlara göre gelir, ev sahipliği, onarıcı özdenetim, yenileyici özdenetim ve onarıcı-yenileyici özdenetim etkileşiminin tasarruf yapma durumu üzerinde pozitif ve anlamlı etkileri olduğu görülebilmektedir. Çalışma hayatında geçirilen sürenin ise negatif yönde etkileri olduğuna dair kanıtlar mevcuttur. Bu sonuçlar çocuk sahipliğinin anlamsız olması dışında büyük ölçüde Tablo 4'teki sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Tablo 5: SAV₂ Bağımlı Değişkeni İçin Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken SAV ₂	Model 2 _a		Model 2 _b		Model 2 _c		Model 2 _d	
Değişkenler	β	Exp (B)	β	Exp (B)	β	Exp (B)	β	Exp (B)
Y								
Y (1)	0.781***	2.184	0.712***	2.039	0.671***	1.956	0.777***	2.174
Y (2)	1.049***	2.856	0.927***	2.528	0.976***	2.654	1.016***	2.761
SURE								
SURE (1)	-0.135	0.874	-0.121	0.886	-0.115	0.891	-0.144	0.866
SURE (2)	-0.908**	0.403	-0.873**	0.418	-0.785**	0.456	-0.934**	0.393
SURE (3)	-0.883**	0.413	-0.841**	0.431	-0.782**	0.457	-0.893**	0.410
GENDER	0.041	1.042	0.047	1.048	0.129	1.137	0.021	1.022
HOUSE								
HOUSE (1)	0.630**	1.878	0.794**	2.213	0.581*	1.787	0.723**	2.061
HOUSE (2)	0.485**	1.624	0.536**	1.709	0.432*	1.540	0.521**	1.683
CHD	-0.252	0.778	-0.262	0.770	-0.016	0.853	-0.271	0.762
OOD	0.730***	2.075						
YOD			0.974***	2.648				
DOD					-0.070	0.932		
OOD*YOD							0.146***	1.158
Sabit	-1.874***	0.154	-3.071***	0.046	0.724	2.062	-1.271***	0.281
Gözlem Sayısı	566		566		566		566	
Adım 0 Wald Statistic	83.649***		83.649***		83.649***		83.649***	
Adım 0 Overall Statistics	49.017***		55.249***		25.894***		55.401***	
Omnibus Test χ ²	51.056***		57.592***		26.440***		58.950***	
Hosmer-Lemeshow χ ²	4.716***		9.674***		5.907***		6.106***	
İlk Sınıflandırma Yüzdesi	%69.8		%69.8		%69.8		%69.8	
Son Sınıflandırma Yüzdesi	%70.7		%72.4		%70.1		%72.6	
-2 Log Likelihood	642.464		635.928		667.080		634.570	
Nagelkerke R ²	0.122		0.137		0.065		0.140	

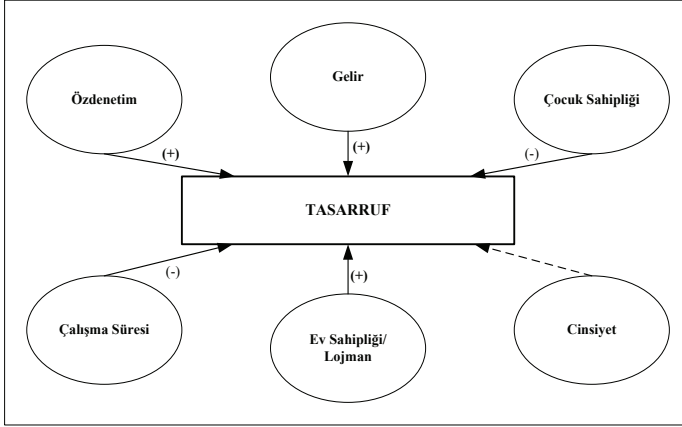
Not: *, p<0.1; **, p<0.05 ve ***, p <0.01 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir. Hosmer-Lemeshow χ² testi için ***, olasılık değerinin 0.05'ten büyük olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 5'e göre, adım 0 Wald Statistic tüm modeller için anlamlı sonuç vermiştir. Adım 0 Overall Statistics de tüm modellerde %1 seviyesinde anlamlıdır. Omnibus Test Ki-Kare İstatistiği, tüm modeller için istatistiksel olarak %1 seviyesinde anlamlıdır. Model veri uyumunu değerlendiren Hosmer-Lemeshow Ki-Kare Test İstatistiği ise tüm modellerde istatistiksel olarak %5 seviyesinde anlamsızdır (p>0.05). Sınıflandırma yüzdeleri en düşük %69.8'dir. -2LL ise 634.570 ile 667.080 arasında değişmektedir. Son olarak, Nagelkerke R² değerleri Model 2_a, 2_b, 2_c ve 2_d için sırasıyla 0.12, 0.13, 0.06 ve 0.14 şeklindedir. Dikkat edilirse 1. ve 2. grup modellerin sonuçları genel itibarıyla paralellik göstermekle birlikte

model uyum iyiliği açısından 1. grup modellerin daha iyi bir performansa sahip olduğu görülmektedir. Bu farklılığın çerçeveleme etkisinden¹ kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmada ulaşılan bulgular Şekil 1’de şematik olarak yer almaktadır. Özetle özdene-tim, gelir, ev sahipliği ve lojmanda ikamet etmenin tasarruflar üzerinde pozitif ve anlamlı etkileri söz konusu iken çocuk sahipliği ve çalışma hayatında geçirilen sürenin tasarruf üzerindeki etkisi negatif olarak tespit edilmiştir. Son olarak cinsiyetin ise tasarruf yapma durumu üzerinde anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir.

Şekil 1: Tasarrufu Belirleyen Faktörler

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Davranışsal iktisat disiplini, ekonomik kararların psikolojik belirleyicileri de olabileceği fikrini öne sürerek iktisadi analizlerin gerçekçiliğini artırma yolunda katkı sağlamaktadır. Davranışsal iktisat, iktisat literatürünü birçok farklı konu itibarıyla geliştirmektedir. Bu konuların en önemlilerinden bir tanesi de tasarruftur. Zira tasarruflar, hem makroekonomik hem de mikroekonomik açıdan büyük önem arz etmektedir. Davranışsal iktisadın tasarruflara ilişkin en önemli çıktısı ise Shefrin ve Thaler (1988)’in davranışsal yaşam döngüsü hipotezidir. Bu çalışma, davranışsal yaşam döngüsü hipotezinden yola çıkarak özdenetimin tasarruflar üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Ancak bu çalışmada özdenetim bir irade problemi olmasının ötesinde farklı alt boyutlarıyla ele alınmış ve bu alt boyutların tasarruf üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Çalışmada, tasarrufu etkileyebilecek değişkenlerin tespiti için anket yoluyla 603 katılımcıdan veri toplanmış ve lojistik regresyon analizi yardımıyla tasarrufun psikolojik ve ekonomik belirleyicileri araştırılmıştır. Çalışmanın ulaştığı bulgular, tasarruf üzerinde gelirin pozitif, çocuk sahipliği ve çalışma süresinin negatif, ev sahipliğinin ve lojmanda ikamet etmenin de pozitif yönde etkileri olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, tasarrufu artırmak isteyen politika yapımcıların kuşkusuz gelir düzeyini artırmayı hedeflemesi gerektiğini göstermektedir. Ancak

¹ Çerçeveleme etkisi, herhangi bir olaya ilişkin olarak sunum şekli değiştiğinde o husustaki yargı ve değerlendirmelerin değişebileceğini ifade etmektedir (Kahneman ve Tversky, 1984: 343)

gelir düzeyini artırırken kontrolsüz nüfus artışının da dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü tasarruf söz konusu olduğunda çocuk sahipliğinin negatif bir etkisi mevcuttur. Dolayısıyla tasarrufu artırmak isteyen politika yapımcıların çocuk sahibi olan ailelerin tasarruf yapma ihtimalini artırıcı önlemleri almaları gerekmektedir. Bu husus, hem toplumda çocukların geleceğinin daha da güvence altına alınmasını sağlayacak, hem de tasarruf oranlarının artmasına katkı sağlayabilecektir. Öte yandan, çalışma hayatında geçirilen sürenin de çocuk sahipliği gibi tasarruflar üzerinde negatif etkileri mevcuttur. Bu etki, çalışma hayatındaki 11. yılından itibaren anlamlı bir hale gelmektedir. Bu doğrultuda, özellikle çalışma hayatında belirli bir sürenin üzerinde bulunan çalışanlara yönelik olarak teşvik edici tasarruf planları geliştirilebilir. Çalışmada ulaşılan bir diğer bulgu da ev sahipliğinin ve lojmanda ikamet etmenin tasarruflar üzerinde pozitif etkiye sahip olmasıdır. Bu sonuç, yine tasarruf düzeyini artırmak isteyen politika yapımcıların konut piyasasını denetim altında tutarak aşırı fiyatlamamanın önüne geçmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Öyle ki bir hanenin en önemli gider kalemlerinden birisi barınma masraflarıdır. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde konut fiyatlarında meydana gelen aşırı artışlar gelirin önemli bölümünü eriteceğinden tasarruf olasılığını azaltabilmektedir. Bu doğrultuda, doğru fiyatlama yapılabilmesi için uygun yasal düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir. Öte yandan, lojmanda ikamet ediyor olmak da tasarruf yapma olasılığını artırmaktadır. Buna istinaden, politika yapımcıların zorunlu hizmetlerini gerçekleştiren kamu çalışanları için barınma desteği verilmesine yönelik tedbirler alması tasarrufların artırılmasına yardımcı olabilir.

Gerçekleştirilen lojistik regresyon analizi sonuçları özdenetim değişkenleri açısından değerlendirildiğinde, onarıcı ve yenileyici özdenetimin ve bu iki özdenetim türünün etkileşiminin tasarruflar üzerinde pozitif ve anlamlı etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Deneysel özdenetim ise tasarruflar üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir. Özdenetimin tasarruf üzerindeki bu olumlu etkileri, politika yapımcıların toplumda özdenetimle ilgili bilinci artırmaya yönelik tedbirler alması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Öyle ki gerek bireysel gerek kurumsal düzeyde özdenetim seviyesinin artmasına yönelik olarak –yenileyici ve onarıcı özdenetim becerilerinin göz önünde bulundurulduğu- eğitim ve bilinçlendirme programları uygulanabilir. Zira bu durum, bireylerin tüketim ve tasarruf kararlarını daha etkin bir biçimde almalarına vesile olabilir. Üstelik onarıcı ve yenileyici özdenetim ilişkisinin de tasarruf üzerindeki olumlu etkisi bu gerekliliği perçinlemektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin yayın süreçlerinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi'nin "Etik Kurallara Uygunluk" başlığı altında belirtilen esaslara uygun olarak hareket edilmiştir. Çalışmanın araştırma kısmı Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 15.03.2022 tarih ve E-82554930-050.01.04-226075-2408 sayılı Kararı ile alınan izin doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Araştırmacıların Katkı Beyanı

Çalışmanın literatür çalışması ve teorik incelemesi, iki yazar tarafından eşit oranda katkı sağlanarak üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalede yazarlar tarafından beyan edilmiş herhangi bir olası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgül, A. & Çevik, O. (2005). *İstatistiksel Analiz Teknikleri SPSS’te İşletme Yönetimi Uygulamaları*, 2. Baskı, Ankara: Emek Ofset.
- Alpar, R. (2013). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler*, 4. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aydoğdu, Demet G. (2019). Bireylerin Tasarruf Kararlarını Etkileyen Faktörlere Davranışsal Bir Yaklaşım, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barış, S. & Çiftçi, E. (2018). Gelir Dağılımının Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 181-192.
- Brown, Jeffrey R. & Previtro, A. (2014). Procrastination, Present-Biased Preferences, and Financial Behaviors, Yayınlanmamış Çalışma Notu, University of Illinois at Urbana-Champaign and University of Western Ontario.
- Callen, T. & Thimann, C. (1997). Empirical Determinants of Household Saving: Evidence from OECD Countries, IMF Working Paper, 97/181.
- Cobb-Clark, Deborah A., Kassenboehmer, Sonja C. & Sinning, Mathias G. (2013). Locus of Control and Savings, IZA Discussion Paper, 7837, <https://www.iza.org/publications/dp/7837/locus-of-control-and-savings>, (27.11.2019).
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 8. Baskı, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Çokluk, Ö. (2010). Lojistik Regresyon Analizi: Kavram ve Uygulama, *Educational Sciences: Theory and Practice*, 10(3), 1357-1407.
- Çolak, Ömer F. & Öztürkler, H. (2012). Tasarrufun Belirleyicileri: Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye’de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi. *Bankacılar Dergisi*, 82, 1-44.
- Denizer, C. & Wolf, Holger C. (2000). The Saving Collapse during the Transition in Eastern Europe, *The World Bank Economic Review*, 14(3), 445-455.
- Doll, William J., Xia, W. & Torkzadeh, G. (1994). Confirmatory Factor Analysis of the End-User Computing Satisfaction Instrument, *MIS Quarterly*, 18(4), 453-461.
- Duesenberry, James S. (1949). *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Duyan, V. vd. (2012). Öz-Denetim Ölçeği - ÖDÖ: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1), 25-38.
- Esenvalde, I. (2010). Psychological Predictors of Savings Behavior: Contrasting the Impact of Optimism and Burnout on Self-Control, Achievement Motivation and Savings Behavior, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Alliant International University, Faculty of the of the Marshall Goldsmith School of Management.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS (and sex and drugs and rock 'n' roll)*, 3. Baskı, Typeset by C&M Digital (P) Ltd: Chennai, India.
- Friedman, M. (1957). *A Theory of the Consumption Function*, Princeton University Press, New Jersey.
- Greenspon, Peter J. & Saklofske, Donald H. (1998). Confirmatory Factor Analysis of the Multi-dimensional Students’ Life Satisfaction Scale, *Personality and Individual Differences*, 25, 965-971.

- Hair, Joseph F., Babin, Barry J., Black, William C. & Anderson, Rolph E. (2019). *Multivariate Data Analysis*, 8. Baskı, Cengage Learning: Hampshire, United Kingdom.
- Harris, Mark N., Loundes, J. & Webster, E. (2002). Determinants of Household Saving in Australia, *The Economic Record*, 78(241), 207-223.
- Hondroyiannis, G. (2006). Private Saving Determinants in European Countries: A Panel Cointegration Approach, *The Social Science Journal*, 43, 553-569.
- Horioka, Chares Y. (1991). The Determinants of Japan's Saving Rate: The Impact of the Age Structure of the Population and other Factors, *The Economic Studies Quarterly*, 42(3), 237-253.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1984). Choices, Values, and Frames, *American Psychologist*, 39(4), 341-350.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 5. Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan.
- Kızılgöl, Özlem A. & İpek, E. (2019). Türkiye’de Hanehalkı Tasarruf Davranışının Analizi, *İzmir İktisat Dergisi*, 34(3), 331-344.
- Kim, Y., Lee, S., Cho, Y. & Kim, M. (2019). Analysis of Causal Relationships for Nutrient Removal of Activated Sludge Process Based on Structural Equation Modeling Approaches, *Applied Sciences*, 9, 1-18.
- Konyahlar, N. (2020). Entelektüel Sermaye ve İnovasyonun Çalışan Performansına Etkisi: Havacılık Sektörü Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kostakis, I. (2013). The Determinants of Households’ Savings during Recession: Evidence from Greece, The Greek Politics Specialist Group. Working Paper 19.
- Laibson, D. & List, John A. (2015). Principles of (Behavioral) Economics, *American Economic Review*, 105(5), 385-90.
- Masson, Paul R., Bayoumi T. & Samiei H. (1998). International Evidence on the Determinants of Private Saving, *The World Bank Economic Review*, 12(3), 483-503.
- Mirach, Tsega H. & Hailu, Yemane M. (2014). Determinants of Household Saving in Ethiopia: A Case of North Gondar Zone Amhara Regional State. *International Journal of Development and Economic Sustainability*, 2(4), 37-49.
- Modigliani, F. & Brumberg, R. (1954). *Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Section Data*, Post Keynesian Economics, içinde (388-436), Sew Brunswick, N.J.
- Moffitt, Terrie E., Arsenuit, L., Belsky, D & Caspi, A. (2011). A Gradient of Childhood Self-Control Predicts Health, Wealth, and Public Safety, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America (PNAS)*, 108(7), 2693-2698.
- Otto, Philipp E. vd. (2007). Note on Ways of Saving: Mental Mechanisms as Tools for Self-Control?, *Global Business and Economics Review*, 9(2/3), 227-253.
- Rha, J.-Y., Montalto Catherine P. & Hanna, Sherman D. (2006). The Effect of Self-Control Mechanisms on Household Saving Behavior, *Financial Counseling and Planning*, 17(2), 3-16.
- Rosenbaum, M. (1980). A Schedule for Assessing Self-Control Behaviors: Preliminary Findings, *Behavior Therapy*, 11, 109-121.

- Rosenbaum, M. (1993). The Three Functions of Self-Control Behaviour: Redressive, Reformative and Experiential, *Work & Stress*, 7(1), 33-46.
- Saqib, S., Panezai, S., Ullah, H., Ali, U. & Usman, H. (2016). Determinants of Household Savings in Rural and Urban Areas: The Case of Chitral District, Pakistan, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 6(3), 2222-6990.
- Sarantis, N. & Stewart, C. (2001). Saving Behaviour in OECD Countries: Evidence from Panel Cointegration Tests, *The Manchester School Supplement*, 69, 22-41.
- Shefrin, Hersh M. & Thaler, Richard H. (1988). The Behavioral Life-Cycle Hypotesis, *Economic Inquiry*, 26(4), 609-643.
- Sugiwaka, H. & Okouchi, H. (2004). Reformative Self-Control and Discounting of Reward Value by Delay or Effort, *Japanese Psychological Research*, 46(1), 1-19.
- Suthar, V., Tarmizi, Rohani A., Midi, H. & Adam, Mohd B. (2010). Students' Beliefs on Mathematics and Achievement of University Students: Logistics Regression Analysis, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 8, 525-531.
- Szopinski, T. (2017). The Determinants of Household Savings in Poland, *Acta Sci. Pol. Oeconomia*, 16 (2), 117-125.
- Şahin, D. & Barış, S. (2017). Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(2), 77-103.
- Şenel, S. & Alatlı, B. (2014). Lojistik Regresyon Analizinin Kullanıldığı Makaleler Üzerine Bir İnceleme, *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 5(1), 35-52.
- Şengür, M. & Taban, S. (2015). Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye'de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 49-72.
- Tabachnick, Barbara G. & Fidell, Linda S. (2007). *Using Multivariate Statistics*, 5. Baskı, Pearson Education: Boston, U.S.A.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2015). Hanehalkı Bütçe İstatistikleri Soru Formu, <http://catalog.ihsn.org/index.php/catalog/7015/download/82950>, (Erişim: 27.06.2021).
- Uygur, E. (2012). Türkiye'de Tasarrufların Seyri ve Etkileyen Bazı Unsurlar, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, 2012/108, <http://www.tek.org.tr/files/disc/dt66.pdf> (12.03.2020).
- Yaşhoğlu, Murat M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulamalı Faktör Analizlerinin Kullanılması, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(Özel Sayı), 74-85.